

Михайло Цюрупа

Українська воєнно-гуманітарна спадщина у контексті культурних відмінностей Сходу і Заходу

У статті представлено комплексне дослідження, присвячене аналізу традицій ведення збройної боротьби українськими вояками, воєнно-гуманітарної спадщини українського народу, яка формувалась на стику військових практик Сходу й Заходу, закладаючи демократичні, європейські засади української мілітарної культури. Висвітлюється зв'язок мілітарної культури народу з процесом розвитку держави і права.

In the article presents a comprehensive study on analysis of the traditions of the armed struggle of Ukrainian soldiers, military and humanitarian legacy of the Ukrainian people, which was formed at the intersection of the military practices of the East and West, laying the democratic, European Basis military Ukrainian culture. Elucidates the relationship military culture of people with the process of state and law.

Воєнно-гуманітарна спадщина нашої Батьківщини привертає все більшу увагу філософів-гуманістів, культурологів. У дослідженні С. Лучицької «Образ Іншого: мусульмани у хроніках хрестових походів» показується, що формування будь-якої культури відбувається разом із збройним вирішенням опозиції «Свій—Чужий» на основі культурного критерію. Тому навернення іновірів було важливим фактором розширення свого культурного простору. У творчому доробку академіка НАН України Мирослава Поповича є широкий підхід до поставленого нами питання. У статті «Козацька кров, пролита за волю» він вказує, що прояви жорстокості з обох сторін у збройному конфлікті 1648 р. між українськими повстанськими військами Б. Хмельницького та військами польської шляхти є «загальне місце релігійних війн» [13]. У цьому конфлікті – антипольський, антикатолицький, національно-визвольний виступ українського народу – нас зацікавив прояв гуманітарної традиції, яка формувалась на стику військових практик Сходу і Заходу.

Нові дослідження в галузі етнічних та національних культур показують глибину впливу культурних процесів на право, мораль, військову справу. Можна стверджувати про зв'язок мілітарної культури етносів з процесом розвитку держави і права. Важко априорі визначити, що виступає первинним у процесі взаємозбагачення воєнної і правової складової етнокультур. Якщо ж звернутись до мусульманської воєнно-гуманітарної доктрини, то впадає у очі, що навіть система виховання у епоху Середньовіччя була такою, що людина виховувалась, насамперед, як воїн ісламу з притаманними йому культурними настановами, бойовою мораллю, системою цінностей [6, 55].

Важливою виглядає відповідь на закиди представників інших етнокультур (а інколи, і своїх) з приводу жорстокості правил ведення збройної боротьби українцями, вкорінення начебто антигуманних звичаїв наших народів. Зауважимо, що звинувачення народів, які проживали на теренах сучасної України, у підступності й відсутності милосердя мають глибоке історичне коріння. Ще у «П'ятикнижжі» Мойсея зустрічається характеристика «нецивілізованого» народу Скіфії-Кімерії, який загрожував південним сусідам: «Господь підійме проти тебе народ здалека, з кінця землі, що злетить на тебе, мов орел, народ, мови якого ти не розумієш, народ з жорстоким виглядом, який не вважає на старих і не має милосердя до дітей». Пізніше римський письменник Помпоній Мела, писав, що наші (українські) предки «полюбляють війну і різанину, воюючи мають звичай самим випивати з ран кров першого забитого ворога; звитяжнішим вважається той, хто більше вб'є; не бути вбивцею – найбільша ганьба» [9, 67]. А найсвіжіші міфологеми щодо звірств українських вояків віднесені до визвольних змагань українського народу. Лише демократичні перетворення у сфері інформації, розсекречення до-

кументів радянських спецслужб показують, що антилюдські акти насильства над місцевим населенням Західної України нерідко чинились переодягненими у форму вояків УПА радянськими службовцями. Немало кривди чинилось у цій жорстокій боротьбі представниками обох культур (світів).

Перші відомості про зародження гуманітарних правил війни в Україні знайдено у літописах IX століття, згідно з якими існувала багатобарвність звичаїв ведення збройних змагань. Це віддзеркалювало взаємопроникнення мілітарних звичаїв різних етносів, які утверджували себе боротьбою. Вона була звичайною формою життєдіяльності наших предків. Степові племена в ті часи являли собою слабо пов'язаний союз споріднених, але часто ворогуючих племен, потреби яких задовольняла війна. Цікавою виглядає думка Б. Гракова про те, що наконечники стріл наші предки використовували і як гроші, а у народів скіфської культури сагайдак слугував їй гаманцем і для вирішальної розплати з ворогом на полі бою, і для купівлі.

Згідно ранніх фрагментів творів римського і візантійського періодів бойова мораль наших предків мала *перехідний характер від варварського стану до стану цивілізації*. Історик Євнапій Сардієць (345–414 рр.) писав, що врятовані римлянами скіфи «одразу ж виявили варварські властивості свої порушенням умов та зрадою» [9, 495]. Історик Йордан вказував, що скіфи «турбували своїх сусідів грабунками і підступністю», проявляли лють навіть до новонароджених: мечем дряпають їм щоки, щоб привчити терпляче зносити рани. А Овідій свідчив, що скіфи часто просочували стріли зміїною отрутою, щоб «смертельну рану зробити вдвоє смертельнішою», хоча за римською традицією «отруйна зброя – нечесна зброя».

Щодо мілітарної діяльності жінок виявлено, що за *східною традицією* вони є берегинями роду, тому не беруть активної участі у збройній боротьбі, але на території Криму жінки часом займали провідне місце в цьому виді соціальної практики. Помпоній Мела вказував, що жінки «беруть участь у війні на рівні з чоловіками. Від дорослих дівчат вимагають, щоб вони вражали ворогів, що нікого не вбити вважається злочином», тому нерідко «жінки кидаються в кінці сутички і б'ються не залізною зброєю, а накидають на ворогів аркани, якими, затягуючи, душать їх» [9, 70].

Геродот, який відвідував Скіфію, звернув увагу, що воїнність населення поєднувалась із вшануванням бойового товариства і найбільшою ганьбою вважалось, коли якісь вояки не вбили ворога, на святкуванні перемоги вони завжди сиділи присоромлені осторонь. Він писав про тотальну участь всіх скіфів у війнах, у сарматів жінки жили як амазонки, «брали участь у війнах нарівні з чоловіками» і навіть більше – коли довго не було чоловіків – брали за них захоплених у полон рабів [3, 180].

На етапі національного становлення у сфері мілітарної культури України зафіксовано значні зміни: військові заняття стають справою професіоналів, воєнна сфера починає регулюватись етичними регуляторами та законами. Збіркою багатьох гуманних ідей загальносуспільного значення, які запроваджували слов'янські вожді, стала «Руська правда». У цьому кодексі відзначено розрив з варварськими уявленнями про досягнення справедливості шляхом кривавої помсти, не згадується про смертну кару, наголошено на людинолюбстві в мирні і воєнні часи.

Так, київські князі явно оголошували початок війни. У історію увійшло повідомлення Святослава про початок війни, який «посилав до краю», кажучи: «хочу на вас іти» [8, 39]. Війну, як правило, оголошували *святочно*.

У «внутрішніх» війнах під проводом Богдана Хмельницького з польською шляхтою про початок збройної боротьби сповіщали «універсали». Звертаючись до «всіх українських малоросіян» Богдан Хмельницький промовляв: «...Ознаймуєм сим універсалом нашим, не без причин слухним, мусліємо зачати війну і піднести оружжя наше на поляків...» [5, 60].

Як і нерідко в загальносвітовій історії, війни на території сучасної України велись часто-густо «не цивілізовано» – нищили не тільки ворога, але й палили села, забирали все дієздатне населення разом з дітьми в полон. Погану славу здобув Ізяслав Мстиславич, який обіцянками зберегти життя набрав силу-силенну бранців з галичан, а тоді наказав їх рубати. Протилежною тенденцією є позитивна роль *християнської віри* у гуманізації насильницького виру війни, яку здебільшого сповідували наші предки. Цей гуманістичний вплив став духовним інваріантом становлення української воєнно-гуманістичної спадщини. Можливо під впливом християнського миролюбства у війнах Княжої доби відчувався мотив не брати на себе ініціативу початку збройних змагань. Навіть коли військо приготувалось і було впорядковано до бою, вони чекали, хто перший розпочне бій. Запорізьке військо вважало основною метою війн захист віри батьків й християнських цінностей. У Конституції Пилипа Орлика вказано: «Добре відомо всім, що славної пам'яті Гетьман Богдан Хмельницький з Військом Запорозьким не через якусь іншу причину розпочав законну війну проти Польської держави, лише прагнучи належної по праву свободи і захищаючи Православну Віру...» [12, 9]. У листах, в універсалах Хмельницького вказувалось, що збройна боротьба ведеться «для оборони стародавньої грецької віри», для «благочестія грекорускія віри нашея», за «цілість прав грецької віри», її рівність з вірою римською (1649).

З XIII ст. відмічені спроби унормувати правила ведення війни й захистити вояків і мирне населення від проявів бруталного насильства. Для укладання миру воюючі сторони зносились через послів, задля забезпечення їх недоторканості давали заручників, а на мирному з'їзді підписували мир. Духовенство підносило значення *заприсяжної мирної угоди* – святочною присягою і цілуванням хреста у церкві. Провідну миротворчу роль відігравав не факт підпису грамоти як документу, а його святочність і християнська миролюбна мораль. Аналіз звичаїв бойової поведінки українських вояків з Княжої доби до епохи козаччини дав змогу виявити такі особливості.

По-перше, це постійна збройна боротьба (війна взагалі була явищем повсякденним у давній Україні) з підступним ворогом, який зазвичай не щадив людей, захоплював у полон маси військових і цивільних, не дотри-

мувався мирних угод, вів себе підступно в бою. Анонімний автор «Історії Русів» з болем писав, що «ця країна начеб створена або приречена на руйну од частих навал чужинців, а ще частіших наскоків та січей от народів сусідніх і, зрештою, од ненастанних міжусобиць і побоїщ...» [7, 33].

Крип'якевич вказував, що татари «супроти покорених не знали милосердя, рубали навіть людей, що ходили проти них із дарунками, не жаліли й маленьких дітей». Навряд чи сприяв розвиткові гуманітарних засад воєнної справи той факт, що українці впродовж сотень років добре знали – від татар не можна сподіватись на помилювання чи пощади, а тому треба битись до кінця. Українські вояки більше сподівались на сакральну силу святочної присяги з цілуванням хреста, або на силу договору, узгодженого разом із священиком в церквах, ніж на потугу збройної сили.

По-друге, можна було б очікувати від українського війська більшої душевної жорстокості за таких умов, але ми відзначаємо *загальноєвропейські риси ведення боротьби «за правилами»*, хоча в українців не вкоренились пишності вбрання й традиційні ігрища європейських лицарів. Окрім того, слід зважити на те, що український народ і військо були в центрі боротьби між Сходом і Заходом, вони знаходились проти «азійських воріт народів», які повинні були б пропускати нові варварські орди на погубу європейської цивілізації. З іншого боку, *взаємовплив мілітарних культур* протиборчих етносів, монголо-татар і слов'ян не міг не привести до появи рис розбійництва та необмеженої стихії бойової вдачі в українському війську, чим особливо відзначались запорожці. В Інструкції послам від Запорізького Війська до Владислава IV 12 червня 1648 р. записано: «З воєнної здобичі, коли часом дякуючи господу богу, пощастить, нічого немає кращого за ясир дорослих татар і малих татарчат...за що убогий козак міг приодягтися...» [9, 72].

По-третє, *релігійні приписи* грали значну роль у закріпленні гуманних правил ведення збройної боротьби, а формою існування морально-правових настанов для українського народу і війська в Княжі часи стали святочно зафіксовані міжнародні домовленості та молитовні звернення духовних пастирів. Чимала кількість запорізьких козаків здобули славу слугуванням шляхетній справі визволення християн з татарського полону, турецької неволі, відбиваючи захоплених бранців за допомогою зброї чи здобуваючи для них волю через грошовий викуп. Значущість християнської гуманітарної традиції запорожців бралась до уваги і противниками. В «Історії русів» розповідається, як Король Польський у 1444 р. порушив мир з Султаном. Султан, дізнавшись про «нашестья на його землі явною війною без оголошення на те причин, протестувався доволішнім народам» і завершив протест таким виразом: «Зневажили Гяури свого Бога, поручителя мирних умов; тож закличу я Його собі на допомогу» [7, 49]. Присяга була порушена польським королем під тиском Папи римського, який своєю буллою «розгрішив» Короля від усіх присяг та зобов'язань, запевняючи, що присяги з невірними нічого не варті.

На подальше становлення української воєнно-гуманітарної спадщини епоха козаччини справила надзвичайний вплив, що дозволяє виокремити наступні чинники. По-перше, міцні устої звичаєвого права. Запорізькі козаки з їх суспільним ладом, що базувався на переказах, не становили винятку. В основі всієї козацької громади лежав звичай: за звичаєм судили злочинців, за звичаєм поділялися на курені і паланки, за звичаєм збиралися у певний

час на загальні ради чи наради... На військових радах вирішувалися найважливіші питання життя Запорізького Війська: про мир і «розмир», про походи на неприятеля, про поділ «за лясами» земель і угідь і, нарешті, про вибори військової старшини, – вказував Д. Яворницький.

Регламентация відносин з представниками інших племен і народів не сягала поза традиції гостинності – типової для спільнот, що існують у невпинній війні з ворожим оточенням – та традиції толерантного ставлення до прибулих у Січ мандрівників, купців, будь-якої не ворожої людини. У Запоріжжі кожен бажачий може прийти в курінь, жити і їсти з ними без ніяких розпитів чи вдячності за гостинність. У звичаях війни і миру Запорізького війська відобразилося те, що у тогочасному соціокультурному житті Європи ще не сформувалось як цінності гуманітарного масштабу. Норми права запорожців визначалися людяністю, незалежно від віросповідання, раси, національності, підданства тих, з ким вони взаємодіяли.

Із злочинів найбільшим вважалось убивство козаком свого товариша, зухвалість щодо начальства, насильство в Запоріжжі або у християнських поселеннях, коли товариш відбирав у іншого коня, худобу і майно, дезертирство, гайдамацтво, тобто крадіжка цього ж майна у мирних жителів українських, польських або татарських областей, або у купців та мандрівників.

По-друге, військо Запорозьке мало особливі *морально-бойові гуманістичні* чесноти, які в подальшому трансформувались у норми гуманітарного права війни. Серед них виділяються: вірність підписаним угодам і домовленостям, турбота про дотримання миру, вшанування бойових товаришів та боротьба за їх визволення з полону, а також виведення з далекого чужинного полону цивільних бранців. У творі К. Саковича «Вірші на жалостный погреб зацного рицера Петра Конашевича-Сагайдачного» (1622) вказувалось, що спеціальною метою воєнних походів запорожців було визволення з неволі християнських бранців. Милосердне ставлення до бранців, військовополонених назавжди зафіксувалось у свідомості українського народу як характерна риса мілітарної практики, ніколи українським воякам не робили закидів щодо негуманного ставлення до полонеників.

Особливим морально-правовим захистом користувалась у запоріжців *вірність записяжному миру*. У листі Степана Трощинського, якого було відправлено на Січ для з'ясування відношення запорожців до конфлікту між Січчю й Кримським ханством, зроблено важливе спостереження: запорожці, до яких постійно звертається Москва з вимогами «розмиру з невірними й війни проти них», все ж таки утримують з татарами мир і разом з тим «...не хочуть давати свого слова і заперечувати в тому, в чому вони присягали...». У більшості документів козацької доби України вірність «записяжному миру», згідно міждержавних угод, є характерною рисою воєнно-політичної практики.

Окрім позитивних рис бойової вдачі необхідно вказати на *негативні моменти* у становленні української воєнно-гуманітарної традиції. По-перше, це недостатній рівень військової дисципліни, який не давав змоги керівництву простежити за дотриманням деяких угод і встановлених правил війни.

По-друге, в соціокультурному аспекті визнано *жорстоке ставлення* запорожців до прибічників католицької віри і уніатів, а також до євреїв, які зазнавали утисків з їх боку, незважаючи на майже повну відстороненість останніх від

збройної боротьби, що точилась на території України. «На війні козаки були немилосердними: вони не шкодували ні ворога, ні його жінок і дітей, і в озлобленні вигадували для них найлютішу страту: проштрикували розпеченим залізом, саджали голими на розпечені сковороди, душили дошками дітей, палили католицькі костьоли, протикали списами, рубали сокирами і прострілювали кулями ікони, топтали ногами святощі, шаткували перед вівтарем ксьондзів і ченців, заводили в костьоли коней», – пише Д. Яворницький, посилаючись на «Памятники киевской комиссии». З огляду на ту епоху козаки мали певне виправдання: у ті часи скрізь і всюди з поняттями війни поєднувалося поняття про грабунок, насильство й поголівне винищення ворогів. Під час битви запоріжці вбивали незначних, знатних намагалися захопити у полон, за що отримували згодом певний викуп; коней, рогату худобу, овець і верблюдів відганяли у свій табір, зброю, одяг і гроші брали як здобич.

По-третє, козацьке військо жило, в основному, за рахунок *воєнної здобичі*, а тому захоплення багатого ясиру, пограбування й розорення міст і сіл були повсякденним явищем. Особливо «відзначались» морські походи, які мали по-справжньому розбишацький характер – козаки нарівні з морськими розбійниками нищили багаті міста й замки, забирали з собою всі дорогоцінні речі, що тільки можна було вивезти на чайках.

На жаль, період XVIII–XIX ст. для розвитку воєнно-гуманітарних традицій українського війська (до речі, як і його загальна історія) за радянські часи занадто поверхово досліджений, якщо не брати до уваги глибокої роботи О. Апанович [1], тому сказати щось змістовніше з приводу гуманітарної традиції того часу досить важко.

Важливою віхою на історичному шляху становлення української воєнно-гуманітарної думки став період другої половини XIX – початку XX ст. Незважаючи на домінування на теренах Російської імперії у системі духовної культури наднаціональних воєнно-доктринальних ідей, вчені-гуманісти «кїївської школи» розробляли національні підвалини вітчизняної гуманітарної галузі знання.

Звертає на себе увагу передбачення українських мислителів-гуманістів щодо зростання страждань *dimey* у війнах нового століття. Публікації на цю тему почали ставитись у центр уваги світового співтовариства лише у другій половині XX ст., коли проявились такі феномени як масова примусова мобілізація дітей у повстанські армії, використання дітей-комбатантів у «людських хвилях» в атаках, «новий геноцид» – вбивство дітей дітьми [4].

Особливий етап у розвитку української воєнно-гуманітарної думки склав період підготовки та самі *визвольні змагання за незалежність держави* в першій половині XX ст. Основним протиріччям того періоду була політико-правова і моральна суперечність між політичною безкомпромісною метою війни та гуманістичною традицією ведення збройної боротьби українськими вояками.

Великої шкоди гуманітарним традиціям завдала практика так званого «надзвичайного судочинства» у 1918–1919 рр. на теренах розірваної між фронтами України. Воєнна необхідність ставала основним принципом «права війни для цивільних і військових». Саме в цей період суперечливо переплітались як гуманні правила ведення боротьби, так і надзвичайне право (у квітні – грудні 1918 р. в Україні воно набуло надзвичайно великого розмаху). Законодавець використовував поняття виняткової підсудності під час війни або воєнного стану. Їй підлягали військові і цивільні особи за державну зраду, шпигунство,

заколот проти влади, опір владі, напад на військовослужбовців, за знищення або відчутну шкоду військових складів, будівель, приладів, винятковій підсудності підлягало і духовенство, що знаходилося як на службі у збройних інституціях, так і в духовних організаціях, які обслуговували армію.

Аргументовану й виважену позицію в цьому питанні займав В. Липинський, який пов'язував набуття незалежності Україною з тотальною збройною боротьбою, в якій віддзеркалювались як позитивні риси, так і негативні моменти української традиції. Він сподівався, що релігія і Церква «обмежить нашу взаємну злобу, навчить нас із любов'ю класти життя своє «за други своя»; що обмежить нашу звичку до зрадництва, егоцентризму та отаманії і навчить нас чесності, посвяти, послуху і дисципліні, а тим самим навчить нас єдності і організованості, без яких ніде і ніколи перемоги не буває; що дасть нам силу моральну переносити терпеливо і мужньо все те горе і всі ті страждання, без яких ні одна війна і боротьба, а тим більше боротьба за одно з найтяжчих в світі діл – за державу українську – обійтись не може» [10, 94]. Значення ідей В. Липинського ми вбачаємо в тому, що він звернувся до рефлексії над гуманітарною спадщиною Батьківщини.

Як слідує з наших міркувань, вітчизняна гуманітарно-правова спадщина заклала демократичні, «європейські» засади в основи української мілітарної культури. Воєнна практика збройних формувань нашої країни впродовж сотень років і гуманістична бойова мораль українських воєнків, за якими ніколи не була затверджена погана репутація жорстоких, сприяють порозумінню між культурами Сходу і Заходу.

1. Апанович О. М. Збройні Сили України першої половини VIII ст. – К., 1969. 2. Блиох И. С. Общие выводы из сочинения «Будущая война в техническом, политическом и экономическом отношении». – СПб., 1898. 3. Геродот. Історії в дев'яти книгах. Книга четверта «Мельпомена». Пер. з грец. – К., 1993. 4. Дети и война. Сборник. – К., 1915. 5. Документи Богдана Хмельницького // Упор. І. Крип'якевич та І. Бутич. – К., 1961. 6. Журавлев И. В. Подготовка воинов Аллаха VI–XIII вв. – М., 2000. 7. Історія Русів / Пер. І. Драча. – К., 1991. 8. Історія Українського війська. Вид. 4-те. – Львів, 1992. 9. Крисаченко В. С. Історія Криму в джерелах і документах. Частина перша. – Чернівці, 1998. 10. Липинський В. Релігія і Церква в історії України // Знаки часу: До проблеми порозуміння між церквами. – К., 1999. 11. Лучицкая С. Образ Чужого: мусульмане в хроніках крестових походів. – СПб., 2001. 12. Мельник Л. Г. Конституція 1710 року Пилипа Орлика // Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки. – Вип. 2. – К., 1991. 13. Попович М. Козацька кров, пролита за волю // День. – 1998. – № 23. 14. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У трьох томах. – Т. 3.

Віктор Червінський, Сергій Червінський

Народна добротність в історії Київського університету

У статті висвітлюються питання традиційної української благодійності та меценатства, які відігравали важливу роль в історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автори розкривають маловідомі сторінки з історії університету.

In the article highlights the issues of traditional Ukrainian charity and philanthropy, which played an important role in the history of Kyiv National Taras Shevchenko University. The authors reveal little known page on the history of the university.

До нас в науку! Ми навчим,
По чому хліб і сіль почім,
Ми християне, храми, школи,
Усе добро, сам бог у нас!
Тарас Шевченко
(Поема «Кавказ»)

Київському національному університету імені Тараса Шевченка – сто сімдесят п'ять років! Сто сімдесят п'ять років славних історичних традицій, освітньо-наукових здобутків, які уславили і підняли університет на найвищий щабель національної культури в Україні та вивели в ряд елітних університетів Європи і світу.

Поціновуючи 175-річну історію Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зауважимо, що не знайдеш в Україні жодної молодої людини, котра після закінчення загальноосвітньої школи, стоячи перед вибором, – куди йти вчитись, якому вузу віддати перевагу, де віднайти життєву долю: не мріяла б стати студентом і вирішити ці складні проблеми у найстарішому, найбільшому і самому елітному навчальному закладі України – Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Сьогодні Київський університет – багатогалузевий навчально-науковий комплекс, який об'єднує 15 факультетів (біологічний, географічний, геологічний, економічний, історичний, кібернетики, механіко-математичний, радіофізичний, соціології, психології, фізичний, філософський, хімічний, юридичний, підготовчий), 5 навчальних інститутів (військовий, журналістики, міжнародних відносин, післядипломної освіти, філології). Навчаються в університеті за 73 спеціальностями та 157 спеціалізаціями понад

18 000 студентів (з них на денному відділенні – понад 13 тис., на заочному – близько 5 тис.) і 1600 аспірантів. Професорсько-викладацький склад нараховує близько 2000 чоловік, у тому числі: 109 академіків і член-кореспондентів державних академій наук, понад 350 професорів, докторів наук, понад 660 доцентів, кандидатів наук, які працюють на 162 кафедрах. За роки своєї діяльності Київський університет підготував більше 300 000 фахівців та понад 33 000 кандидатів і докторів наук. Підтримуються партнерські зв'язки з 80 університетами із 37 країн світу. В університеті запроваджено триступеневу освіту: бакалавр, спеціаліст, магістр.

За 175 років свого існування він став осередком, де плекаються передові ідеї і готується національна інтелігенція – еліта України, де панує волелюбний дух, відбувається формування української національної ідеї, серцем і душею якої є українська державність.

Протягом багатьох десятиріч, прогресивна і демократична громадськість домагалася створення університету в Києві, який дійсно б став центром згуртування передових діячів епохи, формування національної свідомості українства, всупереч шовіністичній політиці царату.

З 1939 р. університет носить ім'я видатного українського поета, патріота-державника Тараса Григоровича Шевченка, життя і діяльність якого були тісно пов'язані з ним.

Згідно з Указом Президента України від 21 квітня 1994 р. Київський університет став національним університетом зі статусом самоврядного (автономного) державного вищого навчального закладу. Історично важливим